

Co máme dělat, když máme doma dítě s dyslexií?

Co je to dyslexie

Dyslexii řadíme mezi specifické vývojové poruchy učení. Ty se vyznačují narušením vývoje určitých schopností a dovedností. Při dyslexii je určitým způsobem narušena schopnost čtení (rychlost, správnost, technika či porozumění čtenému textu). Příčinou těchto potíží je deficit fonologické komponenty jazyka, který není vzhledem k úrovni dalších kognitivních schopností a výukových možností očekáván (tedy dítě má přijatelné rozumové schopnosti, dostatečnou výchovnou a výukovou péči, přesto je pro něj nesnadné naučit se číst na požadované úrovni).

Dyslexie je nejčastější specifickou poruchou učení, potíže mohou být různě závažné a často mohou být spojeny s dalšími obtížemi (např. jiné specifické poruchy učení, porucha pozornosti a hyperaktivity – ADHD, narušení exekutivních funkcí).

Dopady dyslexie na proces učení

Lze předpokládat obtíže všude tam, kde bude dítě závislé na čtenářském výkonu a práci s textem – přečíst si správně zadání úkolu nebo slovní úlohy, správně tomu porozumět, učinit zpětnou kontrolu vypracovaného; později pak pohotově přečíst zápisky z tabule, orientovat se v textu apod.

Obtíže dítěte s dyslexií se neomezují pouze na vyučovací předmět čtení, ale pronikají do většiny vyučovacích předmětů (Jč, cizí jazyk, M, později naukové předměty jako je PŘ, Z, D).

Pokud dítě dosáhne tzv. sociální únosnosti čtení (tj. kdy čtení dítěte již není nápadné a svou rychlostí odpovídá populační normě), často přetrvávají problémy v oblasti porozumění – obtíže činí „vytáhnout“ podstatné informace z textu. Učení se prostřednictvím jenom čtení je pak velmi náročné.

Proč je důležité věnovat dyslexii pozornost

Všeobecně specifické poruchy učení jsou do jisté míry spojeny se školní neúspěšností. Tato neúspěšnost se promítá hned do několika velmi podstatných a důležitých oblastí – profesionální kariéra dítěte, atmosféra v rodině a v neposlední řadě osobnost dítěte.

Specifické poruchy učení jsou vývojové poruchy, které nikdy nezmizí úplně.

První projevy poruch učení můžeme zaznamenat již během první třídy, s jistotou během druhé třídy. Čím dříve jsou vznikající výukové obtíže řešeny, tím více se podaří zmírnění jejich projevů a předejde se vzniku druhotných doprovodných jevů poruch učení (např. nízké sebevědomí dítěte, odpor k učení, ke škole) a z toho plynoucí sekundární poruchy chování (záškoláctví, lhaní) nebo psychosomatické problémy (např. poruchy jídla, spánku, bolesti břicha, zvracení).

Projevy dyslexie

Dyslektické projevy mohou mít různé příčiny a mohou se vyskytovat v různých oblastech čtenářského výkonu:

- Rychlost – dítě luští písmena a hláskuje, neúměrně dlouho slabikuje, nebo naopak čte zbrkle, domýšlí slova. Není výjimkou, když dítě má dobrou rychlost čtení, umí tedy převést tvar slov do zvukové podoby, ale není schopno chápat obsah přečteného.
- Chybovost – dítě zaměňuje tvarově blízka písmena např. a/e, m/n, b/d/p. Může také zaměňovat zvukově blízka písmena t/d. Dochází k zaměňování pořadí písmen ve slově, kdy například slovo sen je přečteno jako nes, někdy může vynechávat písmena případně i slabiky některých slov. Další častou chybou je domýšlení slov podle jejich začátku nebo kontextu.
- Technika čtení – dítě například slovo potichu předčítá po hláskách a pak jej vysloví nahlas, nebo neúměrně dlouho zůstává ve čtenářském vývoji u slabikování, opakovaně čte začátky slov případně celá slova, čtení je neplynulé, těžkopádné, s častými zárazy.
- Porozumění – zaměření úsilí a pozornosti na zvládnutí čtenářské techniky může dítěti znemožnit více či méně porozumět obsahu přečteného. Někdy to může být na úrovni úniku detailů, či částí z obsahu. V nejtěžších případech dítě nerozumí obsahu přečteného textu vůbec.
- Děti s dyslexií mohou mít často podstatně horší známky ze čtení, resp. z českého jazyka, než z jiných předmětů (starší školáci s dyslexií někdy mívají celkově zhoršený prospěch, protože úspěšnost v dalších předmětech závisí na schopnosti učit se s pomocí čtení, ale také proto, že v důsledku svých neúspěchů postupně ztrácejí motivaci).

Diagnostika dyslexie

V rámci PPP je diagnostika specifických poruch učení plně v kompetenci speciálních pedagogů. Ti v průběhu komplexního vyšetření specifických poruch učení provádějí s dětmi řadu dílčích standardizovaných zkoušek. V součinnosti s psychology PPP poté, i na základě výsledků vyšetření rozumových schopností dítěte, stanovují diagnózu a nastavují podpůrná opatření pro další vzdělávání žáků a studentů.

Doporučení pro rodiče

Domácí příprava

Charakteristickým projevem je rychlá unavitelnost. Domácí příprava je na řadě až po náročném dni ve škole, kde má dítě dávat pozor a pracovat několik hodin. Proto se doporučuje práci při přípravě do školy rozčlenit na několik časově kratších celků (max. 20 minut u jednoho typu zaměstnání). I za cenu nedokončení úkolu, přerušte práci a vystřídejte s jinou činností, a až po krátkém odpočinku se vraťte k činnosti původní. Odpočaté dítě bude dělat mnohem méně chyb a bude mít z práce větší radost.

Dítě se něco naučí a trvale zapamatuje pouze tehdy, pracuje-li soustředěně a se zájmem.

Postup nácviku čtení v rámci domácí přípravy

- Nácvik čtení by neměl být stresující záležitostí. Snažte se navodit uvolněnou atmosféru a pravidelnost (např. čte se v po-čt a neděli po večeri nebo před spaním, pá-so je volno).
- Udělejte si čas, při nácviku čtení se věnujte pouze dítěti. Eliminujte vnější rušivé vlivy (hlasy s TV nebo rádia, mluvení ostatních lidí apod.).
- Začínající čtenáři by měli určitě využívat zrakové vedení (prst, záložka, po zaškolení speciálním pedagogem i čtenářské okénko). U starších lze od tohoto upustit.
- Nenaléháme na rychlost, aby se nevytvořily nesprávné čtenářské návyky.
- Vhodná doba k nácviku je přibližně 10 minut. Zpočátku bude i tato doba dlouhá, lze tedy text rozdělit, např. 3 minuty dítě čte, pak povídá, o čem četlo a pak zase 3 minuty čte a povídá. Úseky je vhodné postupně prodlužovat.
- Dítě se snaží číst hned nahlas (bez tichého předšeptávání). Chybu ihned opravujte, snažte se jej vést k tomu, aby dodržovalo správnou větnou intonaci. Respektujte jeho tempo čtení.

- Po přečteném úseku si povídejte o obsahu. Můžete se s dítětem při čtení střídat. Při vašem čtení se však dítě soustředí, poslouchá a pak opět povídá o obsahu.
- Vhodné je začít číst knihy s většími písmeny, hodně členěné, s častou ilustrací, obsahově jednodušší. V knihovnách jsou k dispozici publikace z řady První čtení, Druhé čtení.
- Efekt nepřináší tzv. pouze drilované čtení (čtení stejného textu opakovaně).
- Nešetřete pochvalou i za sebemenší pokrok, protože pokroky přicházejí velmi pomalu. Snažte se dítě nesrovnávat (se šikovným sourozencem nebo spolužákem) a minimalizujte negativní hodnocení („zase chyba“, „čteš špatně“, „ty se to nenaučíš“).

Nácvik čtení v rámci domácí přípravy bude vyžadovat hodně trpělivosti, vytrvalosti ze strany rodičů. Nezapomeňte, že i úsměv na tváři rodiče je pro dítě odměnou a motivací pro další práci.

V případě nesprávných čtecích návyků a dopouštění se chyb je nutné do nácviku čtení zařazovat i rozvíjející Speciálně pedagogické postupy.

Zdroje:

- JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Jak se učit s dítětem se specifickou poruchou učení a s poruchou pozornosti?* Praha: Nakladatelství D+H, 2015. ISBN 978-80-87295-18-2.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Dyslexie – specifické poruchy učení*. Jinočany: Nakladatelství a vydavatelství H&H, 1995. ISBN 80-85787-27-X.
- MATĚJČEK, Zdeněk, VÁGNEROVÁ, Marie (ed.) a kolektiv. *Sociální aspekty dyslexie*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 978-80-246-1173-0
- ZELINKOVÁ Olga. *Poruchy učení*. Praha: Portál s.r.o., 2003. ISBN 80-7178-800-7.

Užitečné odkazy

- <https://eshop.dyscentrum.org/>
- <https://www.tobias-ucebnice.cz/>
- <https://www.vcelka.cz/>
- <http://www.naucsecist.cz/>
- <https://www.sevt.cz/produkt/dyslekticka-sablona-cteci-okenko-k4607605/>
- <https://eshop.dyscentrum.org/dyscentrum/eshop/6-1-DYSLEXIE/0/5/800-Cteci-zalozka-s-vyrezem>

Doporučená literatura

- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina. *Čtení pro mne*. Brno: vydala Pedagogicko-psychologická poradna Brno, 1999.
- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina. *Postřehovací slabiky*. Brno: vydala Pedagogicko-psychologická poradna Brno, 2002.
- ČERNÁ, Marie, STRNADOVÁ, Iva. *DYSLEXIE – detektivní úkoly pro malé čtenáře*. Praha: Nakladatelství FRAGMENT, 2006. ISBN 978-80-253-1278-0
- MICHALOVÁ, Zdena. *Základy čtení I*. Havlíčkův Brod: Nakladatelství TOBIÁŠ, 2001. ISBN 808580898-6.
- MICHALOVÁ, Zdena. *Základy čtení II*. Havlíčkův Brod: Nakladatelství TOBIÁŠ, 2002. ISBN 808580899-4.
- NOVÁK, Josef. *Čtenářské tabulky*. Havlíčkův Brod: Nakladatelství TOBIÁŠ, 2000. ISBN 80-85808-84-6.
- ŠTĚRBOVÁ, L., ZELINKOVÁ Olga. *Čtení mě baví I*. Praha: Nakladatelství DYS, 2003. ISBN 80-902065-6-5
- ŠUP, Rudolf. *Učíme se číst s porozuměním (2.-5.ročník)*. Praha: vydal Rudolf Šup, 1995.

- ŠUP, Rudolf. *Učíme se číst s porozuměním (5..ročník)*. Praha: vydal Rudolf Šup, 2000. ISBN 80-238-6078-X.
- ZELINKOVÁ, Olga. *Čtení mě baví II*. Praha: nakladatelství DYS. ISBN 80-86255-01-8.